

Список використаних джерел

1. Збарська А.В. Розвиток дрібнотоварного сектора у сільських поселеннях України : моногр. / А.В. Збарська, А.І. Липов'як-Мелкозьорова. – К.: [б.в.], 2010. – 654 с.
2. Месель-Веселяк В.Я. Форми господарювання в сільському господарстві України (результати, проблеми, вирішення) / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2012. – №1. – С.13-23.
3. Особисті селянські господарства – основа формування малого підприємництва на селі / В.К. Збарський, А.І. Липов'як-Мелкозьорова; за ред. проф. В.К. Збарського. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 106 с.
4. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): моногр.; за ред. М.Й. Маліка. – К.: ННЦ „Ін-т аграр. економіки”, 2012. – 640 с.
5. Теорія, політика та практика сільського розвитку; за ред. О.М. Бородіної, І.В. Прокопи – К.: Ін-т економіки та прогноз., 2010. – 376 с.
6. Проект GCP/RER/041/EC „Краткий анализ состояния сельского хозяйства и развития сельских территорий в странах Восточного партнёрства. Украина” – К.: Международная рабочая группа, ФАО и Делегация ЕС в Украине, 2012. – 12 с.
7. Стегній М.І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: європейський досвід і українські реалії / М.І. Стегній // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №3. – С.125-134.
8. Шпичак О.М. Реалізація продукції особистими селянськими господарствами – витрати, ціни, ефективність: моногр. / О.М. Шпичак, І.В. Свиноус. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 300 с.
9. Vachmann P. Openness to information disclosure: the case of Czech rural municipalities. – Agricultural economics, volume 58, no 12. Prague, 2012, pp. 580-590.
10. Hewson C. Gathering data on the Internet. Qualitative approaches and possibilities for mixed methods and research. In 5: Joinson A., Mc Kenna K., Postmes T., Peins U. (eds.): The Oxford Hand book of Internet Psychology. Oxford University Press, Oxford, 2007, pp. 405-428.
11. Margetts H. Virtual Organizations. The Oxford Handbook of Public Management. Oxford University Press, Oxford, 2005; ISBN: 0-19-925977-1.
12. Matei L., Matei A. Integrated approach of the citizen's role in relation to the public services. International Review on Public and Nonprofit Marketing, 2011, 8: 1865 – 1984.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2013 р.

*

УДК 338.432:339.564:633.1(477)

О.А. МАТЕРИНСЬКА, асистент
Вінницький національний аграрний університет

Виробництво та експорт зерна в Україні

Постановка проблеми. Розвиток виробництва зерна є важливим джерелом формування добробуту сільських товаровиробників і визначальним фактором конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору в глобальному вимірі. Поряд із цим зернопродуктовий комплекс відіграє вирішальну роль у забезпеченні гарантування національної продовольчої безпеки. Саме дана продукція щодо рольових і функціональних характеристик об'єктивно відображає потенційні можливості галузі як в Україні, так і за її межами.

Постановка проблеми у даному контексті впливає з необхідності систематичних оцінок розвитку виробництва зерна й розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо усунення недоліків та визначення перспектив на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науці й практиці цей напрям розглядається багатьма науковцями: В.Г. Андрійчуком, М.Д. Безуглим [2], О.А. Бугуцьким, Р.В. Волошиним [1], М.В. Зубцем [2], В.О. Компанієць, І.Г. Кушніром, П.М. Макаренком, В.Я. Месель-Веселяком [7], Ю.О. Лупенком [7], І.Г. Миколенко, С.В. Мочерним, Б.В. Погріщуком [4], О.П. Шевченко, П.Т. Саблуком [5], А.М. Стельмашуком, О.М. Шпичаком,

© О.А. Материнська, 2013

Г.В. Черевком, О.П. Червінською та ін. Однак багато аспектів означеного питання ще є недостатньо дослідженими, а динаміка розвитку галузі різновекторна.

Мета статті – проведення аналітичної оцінки стану й окреслення перспектив розвитку виробництва та експорту зерна в Україні.

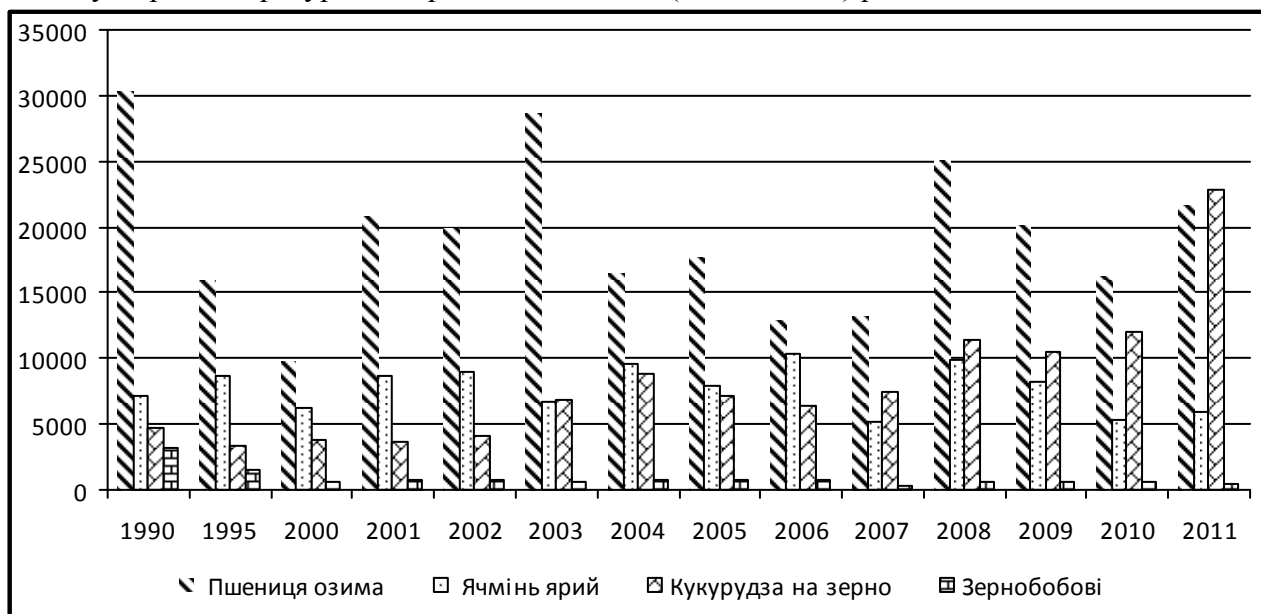
Виклад основних результатів дослідження. Природно-кліматичні умови й родючі землі України сприяють вирощуванню всіх зернових культур та одержанню високоякісного продовольчого зерна в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу.

Об'єктивна необхідність розвитку виробництва зерна зумовлена рядом причин. По-перше, зерно є найважливішим продуктом, що визначає міжгалузеві пропорції не тільки в агропромисловому виробництві, але й в економіці країни в цілому; по-друге, природно – кліматичні умови в Україні надзвичайно сприятливі для вирощування зернових при збереженні екологічної рівноваги у природі; по-третє, виробництво зерна є найважливішим джерелом доходів переважної більшості сільськогосподарських підприємств; по-четверте, зерно становить значну частину кормових ресурсів тваринництва і є

сировиною для харчової та переробної промисловості; по-п'яте – це головна експортна культура для України.

Оцінка перспектив розвитку галузі в Україні вітчизняними науковцями та практиками дещо різниться, проте в загальному контексті зводиться до того, що зернові завжди є затребуваними на ринку, а виробництво має значний потенціал зростання. Зокрема, вважається реальною перспектива досягти 80 млн т зернових у 2020 році [7], а за більш оптимістичним сценарієм – у 2015 році [2]. Таким чином, наука бачить перспективу і підтвердженням реальності згаданих результатів слугує поточний 2013 рік, в якому за тенденціями зміни валового збору Україна здатна перевищити свій власний рекорд на кілька мільйонів тонн.

Дослідження показують (рис.), що валові збори зернових за 1990-2011 роки були нестабільними, відбулося різке зменшення вирощування зернобобових культур, при цьому валовий збір кукурудзи на зерно в 2011 році порівняно з 1990 роком збільшився понад 4,8 рази. Що стосується такої ключової культури, як пшениця озима, то найбільше її виробництво спостерігалось у 1990 (30348 тис. т), в 2003 (28661 тис. т) та в 2008 (25050 тис. т) роках.

Виробництво основних зернових і зернобобових культур по Україні в динаміці, тис. т

Джерело: Розраховано автором за даними Державної служби статистики України.

Зернове господарство України останніми роками відзначається нестабільністю та великою залежністю від природно-

кліматичних умов, що позначається на його прибутковості, а зерновий ринок – відсутні-

стю дієвої системи важелів державного регулювання ринкових відносин.

Вітчизняний зерновий експорт складається переважно із зерна пшениці, ячменю й кукурудзи, причому здебільшого у фуражній формі. Зерно пшениці – найважливіший сільськогосподарський об'єкт міжнародної торгівлі: майже 60% усього експорту зернових. Частка кукурудзи протягом останнього часу стрімко зростає.

На думку фахівців, для здійснення ефективного зерновиробництва мінімальна рентабельність виробництва зерна повинна становити 20%, а раціональна (в умовах України) – щонайменше 40%. Тільки такий її рівень створює необхідні умови для оновлення основних засобів і застосування технологій виробництва зерна, які дають змогу у подальшому не зменшувати, а підвищувати врожайність. У свою чергу рентабельність виробництва й реалізації зерна для товаровиробників залежить як від собівартості продукції, так і від цін її реалізації, які склалися на ринках відповідно до попиту на нього та пропозиції. Головна роль формування цін на зерно належить світовому ринку, вторинна – внутрішньому ринку України й тільки на останньому місці знаходиться місцевий ринок.

Глобалізація світової економіки, зумовлена досягненнями науково-технічного прогресу та демографічними процесами в світі, а також негативним впливом окремих екологічних і кліматичних чинників, з кожним роком загострює проблеми продовольчого забезпечення багатьох країн світу.

Потреба в зерновій продукції на сучасному міжнародному ринку формується під впливом невинного зростання чисельності населення планети в середньому на 1,4% в рік, яке досягне у 2015 році 7,2 млрд осіб, або на 15% більше, ніж у 2000 році [5], що потребує збільшення виробництва зерна мінімум на 75% для забезпечення населення планети харчовими продуктами у найближче десятиліття

Ситуація у світі складається таким чином, що на найближчу перспективу критерієм національної безпеки стане здатність тієї чи іншої країни ефективно використовувати свої земельні й трудові ресурси для нарощування виробництва, насамперед, продовольчого та фуражного зерна.

Вигідне територіально-економічне розташування України, сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, збільшення споживання продовольства, передусім зерна у країнах, що розвиваються, та переорієнтація виробництва з продовольчих цілей на біоенергетику в розвинутих країнах зумовлюють підвищений попит на зернову продукцію.

Можна стверджувати, що стан зернового ринку України є задовільним. Нині постачання здійснюється в п'ятдесят країн світу. При цьому до списку тих, що розвиваються, і країн третього світу додалися й цілком фінансово успішні держави (Японія, Південна Корея), що через світову кризу почали відмовляти собі в дорогій, преміум-класу пшениці та кукурудзі й почали пошук дешевших закупівель. А це дало змогу українській продукції потіснити на цих ринках американське та австралійське зерно (табл.).

Склад і структура експорту основних експортерів світу

Основні експортери зерна у світі	Обсяг експорту, млн т	Частка експорту, %
США	79,50	34,98
ЄС-27	24,00	10,56
Україна	23,40	10,30
Канада	20,00	8,80
Росія	18,70	8,23
Австралія	18,00	7,92
Бразилія	9,50	4,18
Аргентина	9,40	4,14
Казахстан	7,00	3,08
Інші	17,75	7,81
Світ усього	227,25	100,00

Джерело: Дані FAS USDA, AAA.

На сучасному етапі умови для реалізації зерна України є цілком сприятливими, оскільки за інформацією офіційних джерел аналітики IGC прогнозують зменшення виробництва пшениці у світі в новому сезоні до 676 млн т проти торішніх 696 млн т та попереднього прогнозу (681 млн т).

Фахівці Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO) прогнозують, що врожай пшениці в Україні у 2012 році може виявитися на 37 % менше торішнього й становитиме близько 14 млн т проти 22,3 млн т роком раніше, у Казахстані скорочення врожаю може дорівнювати 36%, або 14,5 млн т проти 22,7 млн т у 2011 році.

Таким чином, при збільшенні попиту приблизно на 5%, пропозиція зменшиться приблизно на 3,5%, що створює сприятливі умови для України у збільшенні обсягів експорту зернових. Старший економіст Міжнародної ради по зерну (IGC) Даррен Купер прогнозує, що у 2011/12 МР експортні поставки пшениці з країн Причорноморського регіону становитимуть 35 млн т, що на 21,1 млн т перевищує показник сезону-2010/11. Експорт зерна з України в новому маркетинговому році, як вважає міністр аграрної політики та продовольства України, (МР, липень 2012 – червень 2013), може бути 20-25 млн т.

Україна вже сформувала імідж надійного постачальника зерна, яке трохи поступається в якості через кліматичну зону й недостатньо інтенсивний підхід до вирощування. Разом з Росією і Казахстаном вона увійшла в елітарну групу провідних експортерів зерна на світовому ринку.

Проте нестабільність виробництва зумовлює нестабільність експорту. При порівнянні динаміки виробництва та експорту зерно-

вих в Україні стає помітно, що чітко вираженої прямої залежності між цими показниками немає. Україна щорічно споживає 25-30 млн т зерна, на 2015 рік очікується внутрішнє споживання на рівні 33 млн т.

З урахуванням того, що за період із 2001 по 2008 рік, включаючи вкрай неврожайний 2003 рік, валовий збір зерна в країні становив у середньому 36,9 млн т, потенційна частка експорту – щонайменше 6-11 млн т.

Експортний сегмент зернового ринку України, як і внутрішнє виробництво зерна, мають певні проблеми. Вони викликані нестабільністю виробництва, непередбачуваністю державної політики й низькою якістю продукції. Усе це не уможливлює продавати власні товари за високими цінами. Починаючи з 1992 року, котирування українського зерна були нижчі, ніж у двадцяти кращих експортерів, а це призводить до недооцінювання прибутку учасниками ринку.

Висновки. Потенціал нашої країни у виробництві та експорті зерна є досить потужним. Свідченням цього є те, що Україна входить до десятки світових виробників й експортерів зерна.

Оскільки зовнішня торгівля є надзвичайно важливим елементом державної економічної політики, тому, на нашу думку, необхідно здійснити такі заходи щодо її розвитку: створення умов для конкуренції учасникам ринкової торгівлі зерном і зернопродуктами; зміна порядку формування та розподілу державних ресурсів зерна; формування ринкової інфраструктури на інноваційній основі; регулювання попиту і пропозиції з метою створення ринкової рівноваги; демонаполізація ринку збуту, що сприятиме розвитку прямих зв'язків між підприємствами.

Список використаних джерел

1. *Волошин Р.* Аналіз експортного сегмента зернового ринку України / Роман Волошин // Вісн. Терноп. нац. екон. ун-ту. – 2007. – Вип. 2. – С. 97-103.
2. *Зубець М.В.* Економічні аспекти реформування аграрно-промислового комплексу України / М.В. Зубець, М.Д. Безуглий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_biol/Agroin/2011_4-6/АКАДЕМІА.АІ.pdf.
3. Комплексна галузева програма "Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року". Наказ Міністерства аграрної політики України, Української академії аграрних наук 23.10.2007 № 757/101.
4. *Погрішук Б.В.* Організаційно-економічні засади ефективного функціонування зернопродуктового підкомплексу : моногр. / Б.В. Погрішук. – Тернопіль: «Джура», 2009. – 370 с.
5. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (вип. 4-6) / П.Т. Саблук та ін. – К.: ІАЕ УААН, 1999-2003.

6. *Серветник В.В.* Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах Уманського району Черкаської області: Матер. І Всеукр. заочної наук.-практ. конф. «Актуальні питання сучасної економіки», 20-22 січ. 2010 р. / В.В. Серветник. – Умань: СПД Сочінський, 2010. – Ч.4. – 200 с.
7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012 – 182 с.
8. *Gary Vocke, Olga Liefert.* Projected 2013 Wheat Production Down From 2012. Wheat Outlook /WHS-13e/May 14, 2013 Economic Research Service, USDA.
9. *Myrna van Leeuwen.* The agri-food sector in Ukraine: current situation and market outlook until 2025 / Myrna van Leeuwen, Petra Salamon, Thomas Fellmann, Martin Banse, Oliver von Ledebur, Guna Salputra and Olexandr Nekhay. – Luxembourg: Publications Office of the European Union 2012 – 90 pp.
10. *Kateryna Goychuk.* The Ukraine in KRU (Kazakhstan, Russia and Ukraine): prospects for the Ukrainian grain economy / Kateryna Goychuk; William H. Meyers. – Village and Agriculture (Wieś i Rolnictwo), issue: 4 (157) / 2012, pages: 75-89.
11. *Nicholas E. Rada, Stacey Rosen, Jayson Beckman.* Evaluating Agricultural Productivity's Impact on Food Security. – Selected Paper prepared for presentation at the International Agricultural Trade Research Consortium's (IATRC's) 2013 Symposium: Productivity and Its Impacts on Global Trade, June 2 – 4, 2013, Seville, Spain.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2013 р.

* * *

Новини АПК

У цьому році держава надасть фермерам 28 млн грн безвідсоткових кредитів

У поточному році фермери одержать майже 28 млн грн державної допомоги. А щоб сільгоспвиробники змогли використовувати ці кошти протягом року, розподілятимуть їх на початку бюджетного року. Таке рішення ухвалив Уряд. На переконання Міністра аграрної політики та продовольства України Миколи Присяжнюка, такі зміни дадуть у перспективі можливість збільшити кількість фермерських господарств та ефективність їхньої роботи.

«Кабмін ухвалив постанову, розроблену Мінагрополітики України, яка вдосконалює чинний порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки фермерів. Якщо раніше ці кошти розподіляли лише в 2-му півріччі, що порушувало вимоги Бюджетного кодексу, то тепер фермери зможуть використати кошти протягом цілого року», – повідомив Микола Присяжнюк.

За словами Міністра, держава надає фермерам безвідсоткові кредити на виробництво, переробку, збут виробленої продукції, придбання техніки та обладнання, будівництво та реконструкцію тваринницьких приміщень, закладення багаторічних насаджень, зрошення та меліорацію земель, а також поновлення обігових коштів.

«У середньому одне фермерське господарство одержує понад 100 тис. грн від держави, які може використати для власних виробничих потреб. І за 3 роки дії такої підтримки ми можемо вже бачити її результати – середній розмір фермерських наділів зріс на 8 га і становить майже 108 га. Уряду важливо продовжувати цю підтримку», – зазначив Міністр.

Станом на початок року в Україні налічувалася майже 41 тис. фермерських господарств, у власності яких 4,4 млн га сільськогосподарських угідь.

Прес-служба Мінагрополітики України